

גליון באר הכרשה

נערך ונלקט מתוך דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בראשית

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодец Торы
info@kolodetztory.com

ארה"ב:
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2026 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת בראשית

אמונה ובטחון

ג בראשית ברא אלוקים - תחילה וראש הוא להאמין בבורא יתב"ש

ד תאכל לחם - חובת ההשתדלות כ'וצא ידי חובה' בעלמא

מלחמת היצר

ז לפתח חטאת רובץ - לא לפתוח את ה'פתח' ליצר הרע

שבת קודש

ט ויקדש אותו - קודש היא לכם שבת המלכה

מעביר על מידותיו, ומיטיב לאחרים

יג עזר כנגדו - ה'עזר' הוא על ידי הקמים עליו 'כנגדו'

טו תחילתה גמילות חסדים - עולם חסד יבנה

ספח"ק בת עין

תכלית בריאת העולם להמתיק בכח ה'תשובה' את הדין לדחמים.

דהנה עיקר בריאת העולם היתה בשביל (בחינת דע"ת כולל חסד וגבורה, ע"ח שכ"א פ"ב) להכניס אור בתוך החושך, כמאמר הכתוב (תהלים קיב ד) זרח בחושך אור לישרים, פירוש לישרים זורח אור בתוך בחינת חושך, היינו שמהפכים כל בחינת תאוות הגשמיות ומחשבות אשר לא לה' המה, מהפכים אותם לבחי' קדושה, לעבוד בהם את ה', ומכניסין באותן הבחינות אור ה', ומסלקים החושך.

וזהו בחינת המתקת הגבורות, כי מה שבא על האדם שום בחי' גבורות ודינים ר"ל הוא מחמת בחינת חושך ובהו שיש במדות ותאות שלו שאינם לה', ולכן נתנו חז"ל עצה ע"ז שיפשפש במעשיו, וכל המדות ומחשבות ותאות שלו הגשמיים ולהכניס בהם בחי' אור בחי' תשובה להשיבם לשרשם בחי' הקדושה ובזה יתמתקו הגבורות והדינים שעליו.

ובשביל בחינה זו (היינו להפך חשוכא לנהורא) היתה עיקר בריאת העולם, וזה שאמר הכתוב (בראשית א א-ג) בראשית ברא וגו', והארץ היתה תהו ובהו וגו' ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור וגו', פירש רש"י על תהו ובהו, שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה וכו'. פירוש, שאדם תוהא ומתחרט על בחינת בהו בחינת חושך שבמדות שלו, ומכניס בהם בחינת אור (בבחינת תשובה), ובזה הוא ממתיק הגבורות, ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור, פירוש שבזה הוא ממשיך שפע ואור ה' בעולם, ולזה היתה עיקר בריאת העולם.

(בת עין, פרשת ויחי ד"ה האספו)

פרשת בראשית

ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה וכו', בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו', בא ישעיהו והעמידן על שיש וכו', בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב ד) וצדיק באמונתו יחיה, ומעתה יש לומר כי זהו שאמרו חכמים על י"ב עמודים עומדת, כי העולם עומד על אותם י"א מצוות שהעמיד דוד בצירוף האמונה שהוא ודאי עיקרית, והם המה העמודים שעליהם מיוסד העולם כולו ב'כלל', וכן ב'פרט' כל עולמו של האדם. ויש אומרים על ז' עמודים, והכוונה היא כנגד אותם שש מצוות שמנה ישעיה ביהוד עם האמונה, ואילו רבי אלעזר בן שמוע אמר על עמוד אחד וצדיק שמו - והוא עמוד האמונה שהעמידו חבקוק באמרו צדיק באמונתו יחיה. כלל הדברים, כולי עלמא מודו שאי אפשר לעולם בלא עמוד האמונה.

ומוסיף המהרש"א לבאר בזה מה שנאמר (תהלים קיט ז) 'לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד', ר"ל, שע"י מצות אמונה כוננת ארץ, ועל ידה תעמוד הארץ, כי האמונה היא עמוד אחד של כל העולם.

והנה איתא במדרש (שוח"ט תהלים א כא) על הא דכתיב (תהלים א ד-ה) 'לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח, על כן לא יקומו רשעים במשפט' בהאי לישנא, ר' יודן ור' פנחס אמרי, אמר הקב"ה לרשעים, אני בראתי את העולם שנאמר (א ז) 'ויהי כן', ואתם אומרים לא כן, חייכם על כן לא יקומו רשעים במשפט, עכ"ד המדרש. ומבאר הרמב"ם ק"ה'שארית מנחם' מווישווא זי"ע, בהקדם מה שאמר היהודי הק' מפרשיסחא זי"ע לפרש בלשון הכתוב (דברים כט יז) 'פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה', כי 'פן' הוא לשון ספק, והכי קאמר קרא, השמרו לנפשותיכם עד מאד מאותו 'פן' ומכל מיני ספיקות באמונתו ית', כי הספקות באמונה מורידות את האדם מדחי לדחי עד לשורש פורה ראש ולענה" רח"ל (הובא באילנא דחיי, פיעטריקוב תרע"ד), ובדרך זה יש לפרש גם מה שנאמר עוד (שם יא טז) 'השמרו לכם פן

בראשית ברא אלוקים - תחילה וראש הוא להאמין בבורא יתב"ש

בפרשתן (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', וברש"י בתחילת פירושו, 'אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם' (שמות יב ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בבראשית' וכו'.

רמז נוסף רימזו הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (הרש משה) מדוע אכן פתח בבראשית, כי זאת היא הקדמה וראשית דבר לפני כל התורה כולה, כי לא נחשב כמקיים המצווה אלא כשהוא מאמין שהש"ת ברא את הכל, והאמונה בהש"ת שהוא ברא את השמים ואת הארץ והוא בורא ומנהיג לכל הברואים היא היסוד הראשון שעליו נשען קיום כל התורה. וזאת אמר הכתוב, בראשית - תחילה וראש עלינו לידע ולהאמין כי ברא אלוקים את השמים ואת הארץ ועם ידיעה זאת בוא תבוא לקיים את כל התורה, ולכן פתח הכתוב ב'בראשית' ובבריאת העולם ולא התחיל ב'החודש הזה לכם', כי ה'הקדמה' לקיום התורה ומצוותיה הוא ההתחזקות באמונה המהורה שיש בורא ומנהיג לבירה.

ויש להסמך לזה מה דאיתא בגמרא (חגיגה יב:) 'הארץ על מה עומדת, על העמודים, שנאמר (איוב ט ו) המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון וכו', וחכמים אומרים על י"ב עמודים עומדת, שנאמר (דברים לב ח) יצב גבולות עמים למספר בני ישראל, ויש אומרים ז' עמודים, שנאמר (משלי ט א) חצבה עמודיה שבעה, רבי אלעזר בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו, שנאמר (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם', וצריך לבאר מה ענין מניין עמודים אלו, ובמה נחלקו אם י"ב עמודים או שבעה או עמוד אחד.

ומבאר המהרש"א (בח"א שם ד"ה אוי) עפ"י מה דאיתא בגמרא (מכות כג:) 'דרש רבי שמלאי שש מאות

א. ופירשו עוד על יסוד דבריו, כי הנה 'ראש ולענה' הם עשבים מרים ביותר, ואין לך אדם מריר ונרגן עצוב ונדכא כמי שאינו מאמין, ולאידיך, האמונה היא אושר החיים, ואיך לך שמחה כשמחת המאמין ובוטח בה', וזהו שאמר

באר הפרשה - פרשת בראשית

האמונה הפשוטה שבמח ובלב. ובוה יש לבאר מה שדרשו חכמים שכך אמר הקב"ה אני בראתי את העולם שנאמר 'ויהי בן', ר"ל, רצונו של המקום ב"ה שנאמין בו בפשיטות שהוא ברא את העולם, באמונה וודאית ושלמה בבחי' ויהי בן, אכן הרשעים אמרו לא בן - שעזבו את האמונה הפשוטה שהיא מקור מים חיים, והלכו אחר הספיקות, שמי אומר ש'כן' הוא אולי 'לא בן', על כן לא יקומו רשעים במשפט, כי ה'עמוד' שעליו נשען ונסמך קיום העולם והאדם הוא רק על ידי אמונה פשוטה, ובלא זה לא יקומו - אין שום קיום בעולם כלל.

תאכל לחם - חובת ההשתדלות כ'וצא ידי חובה' בעלמא בפרשתן (ג יט), 'בזעת אפיך תאכל לחם', קולמוסים רבים נשתברו על פסוק זה, המוחות נתייגעו והדיו נשפך כמים. כי הנה, יש המקיימים 'פסוק' זה

יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים', שבא הכתוב להזהיר לבל יפתה לבבכם ללכת אחרי ה'פן' והספיקות כי עי"ז אפשר ח"ו לרדת מדחי אל דחי ולהגיע עד ל'ועבדתם אלהים אחרים' רח"ל.

סוף דבר הכל נשמע - עבודת האדם להתחזק תמיד באמונה פשוטה ותמימה² שהיא בבחי' 'בן', ובוה יבואר מה שכתב רש"י (שמות א יב) 'רוח הקודש אומרת בן, אתם אומרים פן ירבה ואני אומר בן ירבה'. כי 'פרעה' הוא היצר אומר פן - ירבה, ברצונו להרבות בבני ישראל את ה'פן' - הספיקות והקושיות באמונתם, כי דרך הספיקות האדם נוטה מהאמונה התמימה³, אבל 'רוח הקודש' אומרת 'בן ירבה' - יתרבה בקרב בני ישראל 'בן', יאמינו בוודאות מבלי כל ספק והרהור.

זאת היא עבודתנו, לעזוב את ה'ספקות', ולא להעמיק ב'שאלות ותשובות', אלא לחזק ולהרבות את

הכתוב פן - מי שיש בקרבו ספיקות ואין לו את אור האמונה אזי בוודאי יש בו שורש פורה ראש ולענה, ורע ומר חלקו בעולם הזה...

כה אמר הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר זי"ע לדרוש במאמר הכתוב בריש התורה 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו' - 'אם בראשית בתחילת היום בבוקר הולך האדם וחושב כי ברא אלוקים את השמים והארץ אז אחר כך הארץ אצלו תהו ובהו', ויש לפרש עוד בכלל דבריו, כי כאשר משריש בקרבו בתחילת היום כי השי"ת הוא בורא ומנהיג לכל הברואים שוב אינו רודף אחר הפרנסה, כאשר יודע שהקב"ה הוא מנהיג את העולם, ולא יועיל לו שום דבר להשיג בעצמו אם לא ציווה ה', ואם כן מה לו 'לרוץ ולהשתולל'...

מן הבאר

כתב הט"ז (בספרו 'דברי דוד' על התורה), וז"ל, נהירנא כד הוינא טליא ראיתי כתב אחד ישן נושן מאד ביאור רש"י, כתוב בו שזה המאמר בשם רבי יצחק שמביא רש"י אינו מוזכר בשום מדרש או תלמוד, ומה שאמר 'מה טעם פתח בבראשית' הוא מדרש ולא דברי רבי יצחק, אלא שזה רבי יצחק היה אביו של רש"י ולא היה למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחילת חיבורו, ואמר לו, שאל איזו קושיה ואכתוב אותה על שמך, והקשה לו סתם למה התחילה התורה בבראשית. כך ראיתי שם, אלא מה שכתב שרבי יצחק אביו של רש"י לא היה למדן גדול, זה אינו דפרק בתרא דעבודה זרה מביא רש"י פרוש על הגמרא וזה לשונו, לשון אבא מורי מנוחתו כבוד, והוא נראה, עכ"ל.

על כל פנים למדנו מכאן, ש'ההתחלה' לתורה ולתחילת השנה היא בהתחזקות במצוות כיבוד אב...

ב. מובא בספר 'חפץ חיים' עה"ת בהערות בזה"ל, והיה רגיל על לשונו, כי מי שהוא מרגיש בעצמו התרשלות בעיניי אמונה ילמוד ספורי התורה בספר בראשית, ובעצמו נהג כן לעת זקנותו ללמוד אחר תפלת שחרית בספר בראשית.

ג. איתא ב'חובות הלבבות' (שער יחוד המעשה פ"ה) 'מן החזק שבשלוחיו (של היצר) לספק עליך על אמיתותיך, ולשבש מה שנתברר לך ולערבב את נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים, ויספק עליך (יכניס אותך ב'ספקות' ב)מה שנתברר לך מאמונתך ודתך'.

וכבר איתא בסיפורים (בשם האריז"ל, שעה"כ יוה"כ, ועוד) כי 'ויברך דוד את י' ר"ת ודאי והוא שם קדוש, כי ודאי שמו כן תהילתו - להאמין בו באופן ודאי, וכן על דרך זה ייאמר גם במה שנאמר (תהילים לד ה) דרשתי את י' וענני ר"ת ודאי' (יוסף תהילות).

(היינו מה שנקצב עבורו מן השמים) חיתה מתקיימת, אם לא שקדם הקנס לכל בני אדם - 'בזעת אפך תאכל לחם'. אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה במס שפורע כל המין האנושי אשר אין להימלט ממנו. על כן אמרו (ספרי דברים קנב) 'יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר, בכל מעשה ידך אשר תעשה'. אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח, וביוון שהשתדל, הרי יצא ידי חובתו. וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות

כפשוטו, יגעים ביזע יומם ולילה, ויש שהשכילו 'להקל' מעליהם את העול, והיינו, כי באמת יש על האדם 'חובה' לעסוק בהשתדלות להביא טרף ופרנסה לביתו, אבל לו חכמו ישכילו לקיימה מתוך אמונה בהירה וטהורה שהקב"ה הוא הזן ומפרנס לכל, ולא תועיל כל השתדלות שבעולם להוסיף לעצמו אפילו פרוטה אחת יתירה ממה שנקצב עליו בראש השנה^ד.

וכך כתב ה'מסילת ישרים' (פכ"א ד"ה אמנם מה) בזה"ל. וכבר היה האדם יכול להיות יושב ובטל והגזרה

ד. פעם נכנס הרה"ק רבי צבי מליסקא זי"ע יחד עם בנו לעיר אחת באישון ליל, באין להם מקום ללון נכנסו לבית המדרש ועסקו שם בתורתם ובעבודתם, אמנם, רעבונם גבר והטרידם מעסק התורה והתפילה, באותה שעה הייתה אשה אחת 'מקשה לילד' בעיר, ובאה אמו של הרה"ק מליסקא לאמה של המקשה לילד בחלום, ואמרה לה, אם ברצונך שתחיה בתך לכי נא ותני 'צענעריל' (מטבע שהיה נקרא כן, ושווי עשרה זהובים) לבני השוהה עתה בבי מדרשא, ובזכות זה תלד הבת מיד בניקל. מיהרה האם לבית המדרש, ועשתה כפי שנצטוותה, ואכן מיד נולד בן לבתה למזל טוב. אחר הדברים האלה פנה הרה"ק אל בנו באמרו, אם כבר ירדה אימי ממנוחתה בגן עדן לעולם השפל הזה, ונגלתה אל אותה אשה בחלום הלילה, וכי לא היה ביכולתה לצוות עליה לתת 'צוואנציגער' (מטבע השווה עשרים זהובים), ומדוע אמרה לה רק 'צענעריל' ותו לא, אלא כשהשי"ת רוצה צענעריל יהיה רק צענעריל, כי כל מזונותיו של אדם קצובין לו, ואי אפשר להוסיף עליהם ולא לפחות מזה, וככל היוצא מפיו של הבורא יעשה. וה. וכך שמענו בשם צדיקים ללמוד מהמעשה שאומרים בזמירות למוצ"ש על 'איש חסיד היה' אשר היה יגע בתורה ואין בידו מאומה - בלי מזון ומחיה, עד שאמרה לו 'הלא תצא לשוק', טען כנגדה איך אצא כשאין לו אפילו כסות ושלמה, מהרה ושאלה משכנים מלבושים נאים ומתוקנים, נלבש והשליך יהבו על ה' אשר אהבו, ויצא לשוק, ולכאורה אם אכן השליך על ה' יהבו, וגם התפללו ילדיו 'אל ישוב דך נכלם', מדוע הוצרך לצאת לשוק, ישאר בבית, יבטח בה' וילדיו יתפללו והכל על מקומו 'בוא בשלום. אלא מכאן ראייה, שמאחר שכך גזר הקב"ה 'בזעת אפך תאכל לחם' אזי מוכרח הוא שיעשה השתדלות לפרנסתו ורק אז תבוא הישועה. אכן לאידך גיסא, אותה ישועה שזכה לה שהגיע אליה הנביא לקראתו לא היתה לה שום שייכות לאותה השתדלות של יציאה לשוק למשא ומתן... כי אכן השפעת הפרנסה אינה תלויה כלל בעשיית ההשתדלות, אלא מכיון שעשה את המוטל עליו - כבר נעשה כלי מוכן לקבל ברכת ה' היא תעשיר.

ובאמת שכך נראה גם מהמשך ה'מעשה', שאלהיו הנביא נמכר לעבד בכדי לבנות טרקלין ופלטריין, יום ראשון במפעלים פעל עם פועלים, שוע בחצי הלילה ענני נורא עלילה, ואכן מלאכי רחמים ירדו מן השמים והחלו בבנין ותיכף נשלמה כל המלאכה, מעתה צריך להתבונן מדוע אליהו הנביא פעל עם פועלים ביום הראשון ולא נעמד להתפלל תיכף בורא עולם בקניין השלם זה הבניין, אלא שתחילה וראש היה עליו לעסוק ב'השתדלות', ורק אח"כ ניתן לצפות לישועת ה' כי תבוא, אך גם כאן, הישועה וההשתדלות היו שני עניינים נפרדים, והבניין נשלם על ידי אותם המלאכים אף ללא עבודתו של אליהו ביום הראשון...

וכאותו מעשה שהיה להגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל, שפעם נסע ללאנדאן לאסוף מעות וכספים עבור ה'פעילים' (שהיו מצילים נפשות ישראל משמד רוחני), והייתה נסיעתו מלווה בברכתו ועידודו של הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע. למעשה לא הצליח רבי שלום לקבץ מעות כפי הצורך, בשובו לארה"ק נכנס אל החזון איש, בטרם פתח פיו לספר העובר עליו, אמר לו החזון איש - היה כאן יהודי מבראזיל ושמו בערקאוויטש והשאיר לצדקה טשעק (ציק) בן 500 \$ סכום עתק בימים ההם, והועדתי את הצ"ק עבורך בעבור ה'פעילים', וכה אמר לו החזון איש, עתה הראית לדעת, שאין האדם עושה אלא 'השתדלות' - עשיית השתדלות בלאנדאן ובאה ישועתך מבראזיל... הא לך שאין המעות תוצאת ההשתדלות

(ועיין במדור 'ישקו העדרים' בסוף הגליון).

באר הפרשה - פרשת בראשית

לרמו שאין צורך 'להזיע' בעבודת כפיים אלא ניתן להמשיך שפע הפרנסה על ידי 'שיזיע' בתפילה מעומקא דליבא, ואף שנאמר וברכתך בכל אשר תעשה - שברכת ה' שורה על ידי ה'עשייה', אך כבר אמרו חז"ל (סנהדרין סה.) ש'עקימת שפתיו הוי מעשה', וא"כ גם 'תפילה' נחשבת כהשתדלות ב'מעשה' (וכן איתא ב'מאור ושמש' פר' בשלח בשם הרה"ק ר' מרדכי מנעשכיו ז"ע).

עוד עלינו להביא מה שכתב הרה"ק ה'ישמח משה' ז"ע (פרשת בשלח, פר' המן) בלישנא דקרא 'בזעת אפיך תאכל לחם', דלתיבת לחם יש שתי משמעויות, חדא בפשוטה, ואידך כמדרשה דקאי על התורה, ככתוב (משלי ט ה) 'לכו לחמו בלחמי'. והנה, אין איש שנפטר מגזירת 'בזעת אפיך תאכל לחם', אלא שבירו הברירה

והשתדלות, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו, ולא להצטער על שום דבר עולמי, עכ"ל.

וזהו עיקר העיקרים שיהיה 'משאו ומתנו באמונה' - שכל משאו ומתנו יהיה מתוך האמונה ברורה, שאין שום שייכות בין 'גיע כפיו ומעשי ידיו למה שחרויה והשיג על ידיהם', אלא ה'תוצאה' היא מגזירת עליון כפי הקצוב עליו, ואילו ה'עבודה' אינה אלא גזירת מלך שבזעת אפיך תאכל לחם, ואף אם ירבה בהשתדלות יתירה לא ירוויח מאומה יותר.

והנה כתב הרה"ק ה'אמרי נועם' ז"ע (ליקוטים, ה) כי 'בזעת' ר"ת עבודה בלב זו תפילה (תענית ב.)

1. איתא בגמ' (כתובות קד.) 'בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהייתי (מהעולם הזה) אפילו באצבע קטנה'. וכבר הקשו שהרי מצינו שרבי היה עשיר גדול עד מאוד, וכמו דאיתא (סנהדרין לו.) 'מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד', כיצד העיד על עצמו שלא נהנה אפילו באצבע קטנה. ופירשו בזה, שרבי אמר על עצמו שכל 'הנאות' שהיו לו וכל רוב עשרו לא הגיעו אליו מייגיעתו ואפילו באצבע קטנה, אלא הכל היה מאשר נפסק עליו בשמים, ואין שום שייכות בין ה'השתדלות' להשגת הממון.

2. ידוע להקשות הנה במזמור 'ברכי נפשי את ה' (תהלים קד) מזמור דוד המלך ע"ה על נפלאות הבריאה, ובתוך דבריו אמר (פסוק כד) 'מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך', ולכאורה צ"ב, כי נראה שאין כאן מקומו של פסוק זה כי אם בתחילתו או בסופו, שהרי הוא מפרט מה שברא הקב"ה בעולמו, מדוע פסק באמצע ואמר 'מה רבו מעשיך ה''. וביאר פמ"מ הגאון רבי מרדכי דרוק זצ"ל, כי בפסוק מקודם נאמר 'יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב', וכנגד זה המשיך דוד מלכא משיחא ואמר 'מה רבו מעשיך ה'', שהגם שמחובת האדם להשתדל לעסקיו ולצאת לפעלו ולעבודתו עדי ערב, אך בד בבד יזכור כי 'מה רבו מעשיך ה'', האדם אינו עושה מעצמו כלום בעבודתו ופעלו, וכל הרווחים הבאים אינם אלא מה רבו מעשיך ה'...

ויתבאר ביותר בדרך משל על דרך הנהוג לערוך 'שפיל' (הצגה), פעמים שיש באותו שפיל 'מושקה' - אברך המתחזה כמושקה מהעיירה, והנה עיקר עיסוקו של מושקה, שהוא שוכר קרעטשמע (אכסניא ובית מרחץ) מה'פריץ'... ובוודאי 'בשעת מעשה' מתנהג האברך כאותו 'מושקה' בכל פרטיה ודקדוקיה, בכל כוחו ונפשו, אבל, הגע בעצמך, אילו יגש אחד מהמשתתפים וישאל את 'מושקה' בתמימות מתי פותחים הקרעטשמע... יענה לו מושקה, וכי אכן נראה לך כי מושקה אנכי, לא מושקה ולא בן מושקה, בעוד שעתיים נגמר ה'שפיל' והנני שב לאיתני - להיות אברך מן השורה כמוני כמוך. ואף שבאותה שעה הוא עושה את תפקידו נאמנה בכל הרמ"ח והשס"ה, מ"מ הנו יודע וזוכר היטב שאין זה אלא שפיל ומשחק...

כיו"ב היא חובת ההשתדלות לפרנסה ולשאר צרכי העולם, כי הגם שעל האדם לעשות השתדלות באמת מבלי לזלזל ולהשתמט - כאילו אכן הפרנסה תלויה בהשתדלות זו, אך בד בבד יכיר וידע בבירור שאין זה אלא 'שפיל'... הכל כבר נקבע ונקצב ממעל, אלא שרצונו ית' שנשחק ב'שפיל'... כי כך עלה ברצונו הפשוט.

ח. ידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע למי שברשותו חבית מלאה יין בדופן החבית קבוע ברזא (ברז), הלה שרצה להרבות את יינו, בא והתקין עוד ברזא בצדו האחר של החבית, מתוך דמיון שיתרבה יינו עי"ז... כן ממש הוא האדם המוסיף להתאמץ ב'שעות נוספות' ויגיעה יתרה בעמל הפרנסה, ואינו משכיל שהפרנסה כולה משמים היא קצובה, וכל תוספת השתדלות כמוהו כתוספת הברז בחבית היין, שיהיה בידו אותו כמות של יין, אלא שיגיע אליו דרך שתי מקומות תחת להגיע ממקום אחד.

הקב"ה למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלא בידך הדבר להתגבר ולשלוט על היצר הרע, כי לפתח חטאת רובץ - והכוונה היא, שאם מוחלט אצל האדם בשלימות לעשות את רצון ה' אזי לא יוכל היצר הרע להטותו מדרך הטוב^ט, וכל כוחו של היצר הרע הוא רק במקום שהדבר 'פתוח' אצל האדם, כלומר שעדיין אין בו החלטה גמורה שאין לזוז הימנה, אלא הוא 'מתנדנד' ומסתפק בקרבו אם לעשותו אם לאו, והספק הפנימי הוא ה'פתח' והמבוא ליצר הרע להיכנס בו.

ונעתיק מקצת מלשונו העריבה, 'כי אין להיצר הרע שליטה על האדם להטותו מדרך הטוב כי אם במקום שפתח פתוח לפניו ופרצה עומד נגדו, כמליצת רז"ל (סוכה כו.) פרצה קורא לגנב, וכלומר, 'שהדבר שעלה על רוחו לעשותו לה' עדיין היה בלבו על צד

לבחור על איזה 'לחם' יתייגע ויזיע, כי אם יהא כל עמלו בתורה יזכה לפרנסה בהרחבה ולא יצטרך לעבוד קשה על פרנסת מטה לחמו.

לפתח חטאת רובץ - לא לפתוח את ה'פתח' ליצר הרע

בפרשתן (ד-ה-ו), ויחר לקין מאד ויפלו פניו, ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. כתב המגיד מדובנא זי"ע (אהל יעקב) ששמע מפי הגר"א מוילנא זי"ע לבאר, כי ויחר לקין מאוד ויפלו פניו על שהרגיש בעצמו את כוחו הגדול של היצר הרע, ולא ידע כיצד יוכל להתגבר עליו, וחרה לו מאוד שיהיה אדם עבד נקלה למלך זקן וכסיל, ולא יוכל להיות המושל ברוחו, וע"ז השיב לו

ט. וכבר הבאנו מה שאמר ת"ח גדול מעיה"ק ירושלים ת"ו, להביא הוכחה ודוגמא נפלאה מחיי היום-היום, שני ידידים נערכו למסע (טיול) ביחד, ונדברו ביניהם שעליהם לקום משינתם בשעה 5.00 לפנות בוקר, בכדי להספיק את כל אשר הם רוצים להספיק במסע הארוך, והנה 'למעשה' ראובן קם בשעה הנקובה, ואילו שמעון המשיך בתרדמתו העמוקה... ולכשנתבונן בדבר מדוע באמת שמעון איננו, וכי לא רצה לצאת לטיול... אלא שבתוך לבבו ובעומק הכרתו הפנימית עשה לעצמו 'חשבון' שגם אם יקום מאוחר לא יקרה כלום... כי או יצאו בשעה מאוחרת, או באופן ה'גרוע' ביותר לא יחרב העולם אם לא יסע לטיול... נמצינו למדים שהכל תלוי בעומק ההחלטה והקבלה, אם יודע שמוכרח הוא לקום ואין כאן שתי ברירות - בוודאי 'שיתנתק' מהמיטה בזמן... אך אם בעמקי לבבו עדיין פוסח הוא על שני הסעיפים... אכן יקשה עליו לעמוד במילתו...

ויתבאר ביותר במעשה באחד שהיה הולך ל'שיעורים' אצל מומחה לדיאטה בעבור שחשב כי נחוץ לו להוריד מעודף משקלו, בשיעורים אלו היה שומע הדרכות למיניהם - מה יאכל ואיך יאכל, כמה יאכל ומתי יאכל. יהודי זה 'גבאי' היה בבית מדרש גדול בעירו, מנהג היה בבית מדרשו לערוך קידושא רבה ביום חג השבועות במאכלי חלב שכל אחד מהמתפללים היה מביא מביתו בערב יו"ט, ומתפקידו כגבאי, היה מסדרם בפרידז'עדער שיהא דבר דבור על אופניו, כל מזונות בכבוד הראוי לו, ובמקומו הראוי לו.

בתוך כדי עבודתו ובהריחו את כל ה... נזכר הגבאי שלמעשה זה כמה שעות לא בא דבר מאכל לפיו וכו' וכו', וכבר נטל הסכין לכבד את עצמו ב'חתיכה בראויה להתכבד' כראוי לגבאי 'נכבד' כמוהו, אבל מיד נזכר מ'ראש ישיבתו לדיאטה' ומשיעורים הכלליים ששמע ממנו, אבל מצד שני הרי רעבונו גובר עליו, תוך כדי כך התקשר במהרה אל 'ראש הישיבה' ושאלו כדת מה לעשות בסוגיא הסבוכה שנקרתה לפניו, החל ראש הישיבה לעוררו בטוב טעם ודעת, כי עליו להזהר שלא לבייש את רבותיו, ויזכור כל אשר למד בשיעורים הנודעים, ואף גם זאת עליו לידע שכל המחלל... בסתר נפרעין ממנו בגלוי - כי הכל יכירו וידעו עליו שלא עמד בנסיון.

אחר זמן כשב"ה הצליח הלה להוריד מעל עצמו משקל גדול של עשרה קילו, שבחו ראש הישיבה בפני שאר התלמידים, ואף הוסיף לשבח את התלמיד כי בבוא נסיון לידו באותו 'ערב שבועות' קשה, הלך אצל חכם (הכוונה על עצמו) וביקש רחמים על עצמו, ושמע לקול הדרכתו והצליח לעמוד בנסיון. נענה התלמיד ואמר, הרי אלו דברי שטות, וכי יש בכל 'שיחות' הללו איזה מקום לעצור אדם בעד תאוותו, כח זה ניתן לנו רק בתורתנו הקדושה, ברם, אף אחר ששמעתי את כל 'שיחת המוסר' עדיין לא נרגעה רוחי, בלית ברירה נטלתי לעצמי חתיכת בשר (נקניק) קטנה, ובזה תמה ונשלמה כל המערכה. ברגע שטעמתי טעימת מה מהבשר מיד שקטה רוחי כי לא יתכן שאוכל כעת מאכלי חלב עד שש שעות, וממילא שכחתי מכל רעבוני... אם ככה יהיו אצלו כל דברי התורה שוב לא יהא מקום ליצר הרע להתקרב אליו.

באר הפרשה - פרשת בראשית

פתיחתך יהיה נכון לבך בטוח כי לא יקרב אליך ולא תגור ממנו.

מעין הדברים ביארו בעלי המוסר עוד, כי כך אמר לו הקב"ה לפתח השאת רובץ - כל בוחו של היצר הוא במקום שיש 'פתח' ופריצת גדר, שעל ידי שמוזלזל בחומר הגדרים ואינו מקפיד על האיסור במלוא חומרתו, אז יש מקום ליצר להיכנס יותר ויותר עד שמכשילו בגופה של עבירה רח"ל, אכן אם ה'חומה' סגורה ומבוצרת, שוב אין מקום ליצר להיכנס, ועי"ז ואתה תמשול בו.

הספק אם לעשותו או לא ולבו לא נכון עמו, או אז מקום להיצר לבא להשתרר עליו על ידי הפתח שהוא ועל נקלה יכריענו לרצונו הרע, אם לא יכבשנו בחזקה. לא כן אם האדם דעתו ורצונו שלם אתו ותמים עם ה' עשות מה שצוה עליו ודאי כי אין מקום להיצר לבוא אצלו. ומבאר עוד, שעל כן מצינו בחו"ל (ויק"ר כג יא) על דוד ובוזעו שנשבעו ליצרם שלא לשמוע אליו, שהיה זה 'למען החליט הדבר להסיר הספק מלבם, כי הספק הוא פתח ומבוא ליצר הרע שיבוא'. וממשיך לבאר סוף לשון המקרא ואלך תשוקתו - 'כלומר, תשוקתו אליך שתתחיל אתה לפתוח לו, אבל בלעדי סיבת

מין הבאר

נוראות איתא מהרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק ח"א תעב) על הפסוק (ג א) 'ויאמר אל האשה אף כי אמר אלוקים לא תאכלו'. וז"ל, בתנועה קלה יוכל אדם לקרר את חבירו מעבדות השי"ת, כי אצל הנחש כתיב אף כי אמר אלוקים לא תאכלו - שהנחש אמר לחוה 'אף כי אמר אלוקים' - וואס איז דען אז השי"ת האט געזאגט (מה בכך שאמר אלוקים) מיד נתקררה דעתה ואכלה מעץ, עכ"ל. מכאן תלמד 'קרירות' עד היכן מגעת. ביסוד כזה ביאר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע את הכתוב (שם) 'והנחש היה ערום', ולכאורה תמוה, איזה ערמימות וחכמה מצינו בהנהגתו של נחש, אלא, דייקא כי כן, מחמת שהיה ערום וחכם עד מאד, הבין וידע שלא יצליח לגרום ליצר כפיו של הקב"ה - אדם וחוה, לחטוא כנגד רצון הבורא, ואפילו בחכמה הגדולה ביותר לא יעלה הדבר בידו, מה עשה, הכניס בה קרירות, כי ידע שבזה יצליח להגיע לגרוע מכל...

י. איתא במדרש (במדב"ר יט ב) אמרו לו לנחש מפני מה אתה מצוי בין הגדרות, אמר להם מפני שפרצתי גדרו של עולם. וביאור כוונתו, שאלו לנחש, רואים אנו שהנך משקיע כל כוחך לפתות את בני העולם שיפרצו את גזריהם וסייגיהם, שמא תוכל לומר לנו מה רוח יש לך בזה כל כך... ויען הנחש ויאמר, כי משם הדרך קצרה לכלותו לגמרי, וכמו שעלתה בידי לפתות את חוה שתפרוץ 'גדר וסייג' שעשתה לעצמה - שלא לגעת בעץ הדעת (שהקב"ה אמר לאדם 'אל תאכלו מעץ הדעת' והיא הוסיפה לגדור שלא לגעת בעץ) ומכיוון שנגעה בו נפתחה דרכה והגיעה לעבור על הציווי עצמו... יא. משל אמרו בשם הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (פרשת תצוה), לעני ואביון מרוד שהתקיים מ'קיבוץ נדבות', פעם אחת ניגש לאחד מגדולי העשירים וביקש ממנו שרוצה לקבוע מסמר בביתו בעד סכום נכבד של מאה זהובים, בתחילה דחהו העשיר, אך משבא הלה והפציר בו יום יום נענה לו העשיר וכתב שטר מכירה כדין ונתנו בידי העני. ויהי ממחרת, בא העני וביקש לתלות אחד מבגדיו על המסמר, מיד פתחו לו הבית ונתנו לעשות בו כרצונו - שהרי שלו הוא המסמר, למחר הגיע העני בבקשה שברצונו לקחת את בגדו מאתמול ותחתיו תלה חפץ אחר, וכך הטריד את מנוחת בני הבית יום יום בענין אחר... עד שיומא חדא בא העני ותלה במסמרו נבלת בהמה שהחלה תוך כמה שעות להריח בריח נורא ואיום - והיו עיני בני הבית כלות והולכות... אבל, מה יעשו הרי שלו מסמר זה, ולגודל הצחנה נאלצו לעזוב את הבית בבוש פנים, וכך נהפך כל הבית להיות תחת רשותו של העני... והנמשל מובן, היצר מפתה את האדם שיפתח עבורו סדק צר מאד כדי שיוכל לתת שם דבר קטן, והגם שבתחילה דוחה אותו האדם, אבל השטן חוזר ומפציר בו שוב ושוב, עד שלבסוף מסכים האדם לוותר על דבר של מה בכך ולתת 'שעיר לעזאזל' עבור השטן כדי שבכך יתן לו מנוחה לנפשו, אך סופו שיתלה היצר באותו 'מסמר' כל סוגי נבילות וטריפות שאין אדם יכול לעמוד במחיצתו, והוא שולט בו מראשו ועד רגליו וכובש אותו ומכניעו תחתיו בשלימות, ומפסיד את הכל.

יב. הנה איתא בגמ' (סוכה נב.) שאב"י ראה שני אנשים העומדים בנקל בנסיון, והרגיש בעצמו שאילו היה אותו נסיון בא עליו אזי לא היה בכוחו לעמוד בו, 'אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער' (וברש"י, נשען על בריח הדלת כאדם

ויקדש אותו - קודש היא לכם שבת המלכה

אותי מעל פני האדמה ומפניך אסתר' אם כן שוב אין בכוחי לעמוד בפני היצר הרע, עד ש'כל מוצאי ירחי' - כל נסיון וכל יצר הרע שיתגבר עליו אזי בוודאי יכשל ולא יהיה לו תקומה, וקיבל הקב"ה את דבריו, וישם ה' לקין אות שבת קודש, שמכוחה יוכל לשוב להתעלות ולצאת ולהיחלץ מכל מיני יצר הרע.

עפי"ז יתבארו היטב דברי המדרש - עשיתי תשובה ונתפשרתי, כי אף מי ששקוע ברע כל ימות השבוע, אך בשב"ק פנים חדשות באו לכאן, ויכול להתרומם ולשוב למצבו הראשון כאילו לא חטא כלום. וזהו שאמרו עוד, שאמר אדם הראשון כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת, כי קין פעל בתשובתו את כוחה של שב"ק להאיר גם למי שנפל ונכשל בימות השבוע בחטאים הגרועים ביותר, ואפילו עבד ע"ז כדור אנוש על ידי ה'שבת' מוחלין לו (שבת קיח:) והכל כלא היה.¹

שימו לבבכם, פלאי פלאות וחידושים עצומים חידש לן הגר"א מוילנא זי"ע (ביאור על תיקוני זוהר תיקון לו) כי מה שאמר רבי יצחק (ביצה מז:) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד יוה"כ, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יו"ט, ואם הוסיף מוסיפין לו ואם פחת וכו' - שעיקר הכוונה הוא כלפי מזונות הנשמה, שנגזר מר"ה כמה השנה וסייעתא דשמיא יהא לכל אחד, חוץ מהוצאות שבת' - השנת הנשמה ורוממות הקדושה שאינם מ'החשבון', שבכל מצב שלא יהא תמיד יכול

בפרשתן (ד יג-טו), ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא, הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע ונד בארץ והיה כל מוצאי ירחי, ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין שבעתים יוקם וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו, והנה איתא במדרש (בר"ר כב יג) בזה"ל, ויצא קין מלפני ה' (פסוק טו) יצא שמח וכו', פנע בו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר 'מזמור שיר ליום השבת' (תהילים צב א), עכ"ל. וכבר עמדו המפרשים לבאר דברי המדרש שנראים כסתומים וחתומים, ראשית, מהו שאמר קין עשיתי תשובה ונתפשרתי, וכי שייך 'פשרה' אצל הקב"ה, ובעיקר קשה, שמאחר שאמר אדם הראשון שלא היה יודע עד כמה גדול כוחה של תשובה אם כן היה צריך לשבח ולומר על ה'תשובה', ומה שייך לכאן לומר מזמור שיר ליום השבת, מה עניין שבת לכוחה של תשובה.

ומבאר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע בהקדם מאמרו של הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע לבאר מה דאיתא במדרש (תנחומא י) לפרש מהו שנאמר וישם ה' לקין אות - זהו שבת קודש, שנאמר (שמות לא יז) 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם'. והיינו, שקין טען לפני הקב"ה, היות והרבתי לחטא עד שנענשתי וגרשת

שמחשב ומצטער), 'אתא ההוא סבא, תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו' (ולכן יצרו גדול משל שני אנשים הללו). ויש לדקדק, לאיזה צורך נכתב בגמ' שאביי נשען על 'עיבורא דדשא' - בריח הדלת, למאי נפקא מינה על מה היה נשען. אלא, רמז גדול יש כאן, כי הנה עיננו הרואות שה'גנבים' מרבים לפרוץ לבתי אנשים רגילים הרבה יותר ממה שנכנסים המה לבתי העשירים, ולכאורה 'איפכא מסתברא', כי ה'רווח' מאוצרות זהב וכסף הממתין להם בבתי העשירים גדול פי כמה ממה שימצאו בבתייהם של סתם בני אדם, ומדוע אין נוהגים הגנבים כן.

אלא ביאורו, מכיוון שהעשירים חוששים ומתייראים מאינשי דלא מעלי שלא יכנסו לאחוזותיהם, על כן הם מציבים דלתיים ובריש וסורגי ברזל על כל החלונות, ממילא אין ביד הגנבים אפשרות לחדור פנימה, מה יעשו הגנבים, הם מחפשים ותרים אחר בית שחלונותיו פתוחים שמשם יהא נקל עליהם להיכנס. וזהו שאמרו בגמ' תלא נפשיה בעיבורא דדשא, שכאשר ראה אביי שלא היה עומד בנסיון תלה את סיכת הדבר ב'עיבורא דדשא' - בבריש הדלת, וכלומר שאין כאן די גדרים וסייגים שימנעו מ'הגנב' להיכנס... כי רק גדרים וסייגים מרחיקים את האדם מן העבירה.

יג. באופן אחר ביאר הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע, כי קין התאונן ואמר עשיתי תשובה ונתפשרתי, והיינו, שלא היתה ה'תשובה' באופן של חמימות ואש קודש לבעור מחדש אל הקב"ה, רק נשארתי 'פושר' שאינו כל כך חם ובוהר... מיד פתח אדם ואמר לו מזמור שיר ליום השבת, הכנס עצמך ליום השבת, ומכוח קדושתה תתחדש בלב שלם עד שנכספה וגם כלתה נפשך, ואל תישאר 'קר' וצונן ביום השבת אלא 'קום קרא אלי', התעוררי התעוררי כי בא אורך, ואזי 'יחיש לאמצך'...

להתעלות ולהתחזק בשב"ק ולתת 'מוזנות' לנשמתו^י, בעבודתו ית"ש^י כך יפתחו בפניו שערי הארת הדעת ואם מוסיף מוסיפין לו - שבפי שיוסיף להתחזק בשב"ק והשגת הנשמה כל ימות השבוע^י.

ויתבאר ביותר עפ"י המסופר ששאל הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע את הגה"צ רבי יענקל'ה גלינסקי זצ"ל האם זכה להניח תפילין בהיותו במחנות העבודה בסיביר תחת שלטונות הרשע, והשיב לו שבהגיעו לסיביר באו עמו עוד כמה שומרי תורה ומצוות, מיד ערכו הרשעים חיפוש מדוקדק בכליהם ובבגדיהם, ומצאו כמה זוגות תפילין, ובחמתם כי רבה נטלו את התפילין ושרפום באש ה"י, אכן רבי יענקל'ה עצמו הצליח להחביא את התפילין מעיניהם, והניחם במקום מסתור. והנה בכל יום ויום היה מעבידים אותם בעבודת פרך שעות על גבי שעות בחטיבת עצים בקור מקפיא כשרגליהם מבוססות בשלג עמוק, ולאחר שעבדו כמה שעות נתנו להם 'הפסקה' מועטת של רבע שעה לנוח מעט, ומיהרו העובדים הגויים לחמם מים ולשפכם על הרגליים הקפואות בכדי לשמור על חיותם וזרימת הדם, אך לעומתם שומרי התורה מיהרו לילך למקום בו הוחבאו התפילין ולמהר להניחם (ועקב הזמן המועט שעמד לרשותם, כי רבים רצו לזכות להניח תפילין, על כן לא היה סיפוק בידם אלא להניח ולקרוא פרשה ראשונה של קריאת שמע ומיד לחלוץ), ואמר לו ה'חזון איש' שהינו מקנא בו באותה הנחת תפילין שנעשתה במסירות נפש.

עתה הבה ונתבונן, היאך באמת לא קפאו רגליהם של החרדים לדבר ה' שהניחו תפילין במקום שיתעסקו באותה שעה בחימום הרגל, והרי שרר שם כפור עז החודר עד לשד העצמות... אין זאת אלא שרתיחת הלב להנחת תפילין שהיא 'אות' וקשר עליון עם הקב"ה היא שהרתיחה את כל אברי הגוף וחיממה אותם... אף אנן נענה ונאמר, אם עבודתו בשב"ק תהא מתוך רתיחה בבחי' נפשי חולת אהבתך אזי כל 'גופו' ונפשו יעלו רתיחה, וכבר כבר לא יהיה רק 'ונתפשרתי' מלשון צונן ופושר...

מסופר על הגה"ק הגרי"ז מבריסק זי"ע, כי בימי 'הרס עולם' נשאר בגפו עם חמשת בניו ושתי בנות (ה"ה הרבנית פיינשטיין והרבנית שיף), לאחר שנלב"ע הרבנית עם שניים מצאצאיהם, והנה הרבנית שיף היתה שבורה עד דכדוכה של נפש מאחר שהיתה אז כבת ז' שנים, ומלאה 'געגועים' עזים לאמה ששחל"ח, רק 'מזכרת' אחת נשאר בידה 'שרשרת' שנתרה לפליטה מאמה ע"ה. שרשרת זו קרועה היתה, וללבישה לא הייתה ראויה, רק הייתה ה'יתומה' מחזקת אותה ב'שימה כנגד הלב', בלכתה בדרך בשכבה ובקומה, ובה היתה מתנחמת פורתא.

אחר זמן, כשעסקני עולם הפעילו כל כוחם, הצליחו להשיג רשיונות להעלות את ה'רב' עם כל בני משפחתו לארץ הקודש, ואכן, אחר כל ההרפתקאי דעזו עליה, הגיעו דרך אניה בלב ים לחוף מבטחים בערש"ק 10 דקות אחר שקיעת החמה. כמובן שלא היה להם כל היתר לעלות ליבשה עם מיטלטליהם, כי הים דינו ככרמלית ואסור בטלטול, וכל אחד מהנוסעים לבש כל מה שיכול ללבוש וירד כך מהספינה, עתה נפל דבר, כיצד ינתקו ילדה קטנה כבת ז' מה'זכר' האחרון שנותר לו מאמה ע"ה, עד שנדמה היה כי לנתק אותה מאותה השרשרת הרי הוא כמנתק אותה בחייה מאמה... ומי יאמר לה - לאותה קטנה הממרת בבכי תמרורים... הלכות 'כרמלית' וטלטול בשבת, כשהדברים נוגעים לענייני נפשות, מכיוון שכך הוטל ה'תפקיד' על אביה - ה'רב', וכך סיפרה הקטנה - לימים הרבנית שיף, אביה ניגש אליה ובאהבה וחיממות חיבק אותה, והאריך לתאר ולהפליג בשבח אותה השרשרת האהובה... ולאחר מכן הוסיף, אבל, השבת חביבה לנו עוד יותר, הרבה יותר מהשרשרת, ובזה הצליח לחמם את ליבה, וויתרה על השרשרת וכך ירדה מהאניה.

וכך אמרה הרבנית, הבה נחשב חשבוננו של עולם, וכי יש כח ב'מילים' לשכנע ילדה קטנה במצב כזו שתוותר על 'שטיק מאמע' (חטיבה אחת של אמה) שראתה באותה שרשרת... אין זה אלא שהאהבה והחיממות שהחדיר אבי הגדול לתוככי לבי לאהוב עד אין סוף את השבת - היא שגברה על שאר מיני האהבה. הוסיפו לפרש עפ"י בנוסח התפילה 'והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון שבת קדשך', שעל ידי האהבה לשב"ק יזכה 'לנחול' אותה כראוי בכל פרטיה ודקדוקיה.

לדידן ייאמר, כל אחד וה'שרשרת' שלו... הנסיון והקושי שלו שהוא קשור בו, עד שמרגיש שאינו יכול להתנתק מכך, עצתו להכניס בלבו אהבה יתירה לאביו אוהבו שבשמים, ובפרט ביום השב"ק, עד שתגבר האהבה להשי"ת על שאר האהבות והתאוות, ועי"ז יוכל להתנתק מכל דבקותו בעניינים שהם היפך הקדושה...

יד. בעת 'שיחתו' בישיבה סיפר הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל מה שראו עיניו בעת מלחמת העולם הראשונה, באותה שעה שלט הרעב בכל רחבי אירופה - ערים ועיירות, אלפים ורבבות רעבו ללחם כפשוטו, וסבלו בתמידות

ממחסור ורעב נורא ואיום, באחת הערים נחלה נער קטן מרוב רעב ורזון, וכבר הגיע לשערי חולי נורא, והובהל לבית החולים כשמצבו הולך ומחמיר, באחד הימים הגיעה קבוצה מחבריו ללימודים לבקר את החולה, שאל הנער את אביו, מי הם הנערים הללו... שמע האב והחוויר, וכי עד כדי כך גבר חליו של הבן עד שהשפיע על ה'מח' וכבר אינו מכיר את חבריו הקרובים, התגבר האב על עצמו ואמר לו, הרי אלו חבריך לספסל הלימודים, ב'חידע' אשר אתה לומד - שמה המה לומדים...

כעבור שבוע נכנס לחדרו אחיו של החולה, שאל הבן את האב, מי הוא ואיזה הוא... גחן האב ובשקט לחש לאזני בנו כדי שלא ישמע האח, הרי זה אחיך... אחר שבוע נכנס האב, ושאל הבן את אביו - מי אתם... או אז נבהל האב, הליט פניו בשתי ידיו ובכה כנער קטן, מאין הפוגות - מה אירע לך בני יקירי, הרי אני אביך מולידך וכי כל כך חלית עד שאינך מכיר אותי... ע"כ המעשה.

הוסיף ר"א, הרי לנו כי אחת התוצאות הקשות מרעב ומחסור הוא שמשפיע על האדם עד כדי איבוד הכרתו את קרוביו, ואינו מכיר אפילו את אביו מולידו, והנה, כל בר ישראל בנוי מגוף ומנשמה, כמו שהמחסור לגוף יכול להחלותו עד כדי כך, כך בענין הנשמה על האדם להזין אותה בלחם ומזון - מזון הראוי לה, ג' תפילות ביום, עסק התורה, וכל מידה נכונה, ובאם ח"ו לא יתן לה מזונה, תסבול הנשמה מרעב ומחסור ותחלש עד מאד, עד שח"ו תפסיק להכיר את אביה שבשמים...

נוסיף ונאמר ב'זו ואין צריך לומר זו', כשם שלגבי 'משל' חולי הגוף, שמי שלא די שאינו מזין את גופו כראוי אלא הוא מוסיף להכניס בו מאכלים מסוכנים (רעילים), בוודאי שגופו ל"ע יחלש עד אין סוף, אף בענין ה'נשמה' אם מזין אותה במזון מסוכן, כשאינו שומר עצמו בקדושה וכיו"ב, אז הוא 'מזיק' לנשמתו עד אימה, ויאבד כל הכרת דבר שבקדושה.

כיו"ב ייאמר בכל מעלי שימשא בערב שבת קודש, כשהשבת פורשת כנפיה על העולם ולכה דודי לקראת כלה', אבינו שבשמים בא להשרות שכינתו עלינו, ואומר לכל אחד מאתנו, בני יקירי, ימות החול עברו עליכם איך שעברו... כשח"ו לא הזנתם את הנשמה כראוי... וכביכול אינכם מכירים אותי, עתה בא יומא דנשמתא, חזרו להיות בני חביבי. וכידוע ביאור צדיקים (בני יששכר ועוד) בדברי הגמרא 'גוי ששבת חייב מיתה' (סנהדרין נח:), כי השבת הינה 'שרביטו של מלך' והמשתמש בשרביטו של מלך חייב מיתה, וזהו ב'גוי', אבל בני ישראל הם בנים של המלך, ובני המלך מותרים להשתמש בשרביטו, נמצינו אומרים שבשבת ניכר שאנו בנים למקום, והבנים צריכים להכיר את אביהם, כיכר את אביו שבשמים - כאפ זיך צוריק. ע"י מזון נכון לנשמה, בעסק התורה התפילה, התדבקו בה' ע"י שירה וזמרה למלך א-ל חי וקיים.

טו. נודע מה שאמרו חז"ל (שבת י:): 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם', וקשה, א. מהו שאמר 'מתנה טובה' וכי יש מתנה שאינה טובה. ב. מה ענין לך והודיעם, מדוע צריך להודיע.

ושמעתי לבאר בהקדם משל שנשא פמ"מ הגה"צ רבי שמעון שפיצער שליט"א, איש כפרי היה דר בכפר נידח מאד, באחד הימים הוצרך האיש ל'ארון' להניח בו חפציו המועטים, והרי בכפר אין להשיג ארונות, לכן נסע לעיר הגדולה, משהגיע לראשונה בחייו ל'עיר' נגלה לפניו עולם חדש ומופלא, מה שלא ראה מעולם, וראה שם מכוונות משוכללות שמעולם לא ראה (מכוונת כביסה, פרידו'עדר וכיו"ב), ולפתע נתקל במכוונה משונה, מעין קופסא לבנה, עם דלת זכוכית ושלל כפתורים עליה (והיא היתה מכוונת כביסה הטובה והחדשה ביותר), ולא ידע ולא הבין מה היא, אבל היה נראה לו שהיא ראוייה לשמש לו כארון, שהרי אפשר להניח דברים וחפצים הן מעליה והן בתוכה, לכן רכש אותה בשמחה רבה, והביאה לביתו שבכפר, ושם שיש לו ארון חדש ומיוחד... לימים אירח בביתו ידיד נעורים הדר בעיר, הידיד ראה שחברו זה משתמש בארון הלזה. ועיניו נפערו למראה הארון המשונה, שאלו הידיד מה האי, ענה הכפרי, ארון יפה ומיוחד שקניתי בעיר, שאלו הידיד (כי רצה להביא את ידידו מארחו לידי הכרה והבנה בטעותו ובבערותו) וכי לא ראית שיש כאן דלת מזכוכית, וגם יש עור תוף המסתובב בתוככי הארון, התבלבל הכפרי, אבל מיד התעשת וענה ואמר, כנראה מטרת התוף המסתובב שיוכלו להוציא בנקל את החפצים הנמצאים בתוכו, אמר לו הידיד ומה הבנת - מדוע יש כפתורים בחלק העליון של הארון, וגם שמא תוכל לומר לי מהו החוט שהיה יוצא מהארון שנראה שמתחבר לקיר - לשם מה ישנו ב'ארון' שלך, הכפרי החל להתרגז על ידידו, ואמר לו - ידידי הנאמן עזוב, מדוע הנך מחפש 'בעיות' - לאמור אלי כי אפשר לעשות כך בארון הלזה ואפשר לעשות כך - העיקר שהוא משרת אותי נאמנה, יש בידי אפשרות להניח עליו וכן בתוכו את חפצי... הנח לנפשי, מה הנך רוצה ממני.

אמר לו הידיד, לזאת אסכים, אבל בתנאי שתתן לשאול אותך עוד שאלה אחת ודיי, הגידה נא כמה שלמת על הארון, אמר לו 4-5 אלפים, שאלו הידיד, הרי מחיר זה מופרז מאד, והרי ארון ניתן לקנות בכמה מאות, ובע"כ שיש כאן משהו המעורר מחשבה, והיית צריך להבין שיש כאן שימוש חשוב ומועיל הרבה יותר מסתם ארון...

עפ"י יתבאר היטב אומרים מתנה טובה יש לי בבית גנזי שבת שמה ולך והודיעם, כי הנה השבת בכוחה לכבס את נשמת איש היהודי [וכלשון הפיוט 'כי אשמרה שבת' מאת רבינו האבן עזרא - 'על כן אכבס בו לבי כְּבוֹרִית'], לחדש אותו לגמרי ברוח ובגשם, ובא זה האיש ולקח ממנה שפע גשמי - לאכול ולשתות ולנוח, והרי הוא כנוטל מכונה בעלת ערך גבוה מאד ומשתמש בה לצורך הכנסת כמה חפצים, וכאשר נשאל אותו, הגידה נא, וכי עבור זה הוצרכו לתת לנו 'מתנה טובה' - מבית גנזיו עד עולם שפל זה... שבת שהיא שמא דקודשא בריך היא - רזא דשבת דאתאחדת ברזא דאחד - ביני ובין בני ישראל, וכל מה שנעשה בעולמות עליונים ביום זה, ובא האיש ואומר לנו - איני יודע מה אתה רוצה ממני, טוב לי ונח לי, הנני משתמש במתנה זו לצרכי, אין לך טפשות גדולה מזו, שוטה המאבד מה שנותנים לו... לזה אנו באים כאותו ידיד לעורר, אנא, אל תעשה כן, בין תבין שהשבת היא מכונת כביסה הטובה בעולם, כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו, ואם ישתמש בה כראוי יהיה לו בו תועלת פי כמה וכמה, נעשה שותף למעשה בראשית, יכול להגיע לידי 'נותנין לו משאלות לבו', נחלה בלי מיצרים, למקור הברכה, חלילה לנו מהיות כאותו כפרי שבזבז מתנה טובה זו עבור כמה נארישקייטן (שטויות).

ובזה יתיישבו ב' התמיהות, כי אכן המתנה היא טובה - לא בהשגות קטנות, אלא טובה מרובה יש בה, ולכן הוא 'מודיענו' כדי שנדע להשתמש בה כראוי וכיאות, לא רק למאכל ומשתה ותו לא מיד.

טז. הנה איתא בגמ' (כתובות קג.) שרבינו הקדוש לאחר הסתלקותו היה נגלה בכל ליל שב"ק לבני ביתו כשהוא נראה כאדם חי ממש, וכמו שציין הגאון רבי עקיבא אייגער זצ"ל ב'גליון הש"ס' לדברי ה'ספר חסידים' (סימן תתשכז) שכתב והיה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת, ופטר את רבים בקידוש היום, ולא כשאר מתים שהם חפשים ממצוות כי צדיקים חיים ופוטרים בקידוש, וצריך ביאור, מדוע רק רבינו הקדוש זכה לזה מה שלא מצינו כן בשאר התנאים הק', גם צ"ב, מדוע היה התגלות זו רק בליל שב"ק ולא בזמן אחר.

ומבאר הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (בן יהודה שם) 'כי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה, ומצינו (שם קד.) שכל החכמים שבדורו השתדלו להתפלל בעדו שלא ימות והרבו תפלות ותחנונים ובכיה, ועינו עצמן בתענית בקיבוץ רב מה שלא עשו בשום דור כמותם בעבור צדיק שבדור, ואע"פ שסוף דבר נצחו אראלים את המצוקים ונפטר רבינו הקדוש, לא קפח השי"ת שכרם ונתן רשות בגוף ממש כדי שבזה לא יהיה נפסק השפע שהיו בני דורו נשפעים בחייו בזכותו, כי עיקר ההפסד בהסתלקות הצדיק הוא שנפסק השפע שהיה בזכותו, 'משא"כ עתה שהוא בא לעוה"ז ויושב בין החיים אינו נחשב שנסתלק מן העולם, ואז גם אותו השפע שהיו נשפעים ממנו בהיותו בחיים ממש אינו מסתלק'. ובה מבואר היטב מדוע היה בא לעוה"ז דייקא בליל שב"ק, כי אז הוא זמן השתלשלות השפע וירידתו לעולם עבור כל ימות השבוע.

ונמצינו למדים כי בשבתות אלו של 'זמן החורף' הבעל"ט כאשר השב"ק מקדמת לבוא - אנו זוכים בחסדי ה' ל"ג שעות לערך שכל השערים פתוחים לרווחה, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול...

מעתה 'בואו חשבון', יתבונן כל אחד בעצמו ובסדר יומו היאך עובר עליו ליל שב"ק, אותו הלילה שכיום יאיר לגודל קדושתו ואורו, כמה שעות מנצל הוא להתרומם בקדושת השבת בתורה ועבודה ושירות ותשבחות לקל אשר שבת ברא, וכמה שעות עוברים לבטלה ח"ו...

סיפר הגה"צ רבי יענק'לה גלינסקי זצ"ל במתק לשונו, פעם נכנסתי אל הקצב דמתא לקנות בשר, והנה כל האטליז בוקה ומבולקה, הארונות והשולחנות מוזזים לקרן זוית, ממש 'ונהפוך הוא'... הקצב ועוזריו רוכנים על הארץ ובודקים בחורים ובסדקים. שאלתי מה אירע, וספרו לי שה'עזר כנגדו' של הקצב הגיעה לאטליז לסייע, והסירה מעל ידה את טבעת היהלום ששוויה מסתכם בהון עתק, ועתה, שוד ושבר, הטבעת נעלמה, והכל עסוקים בחיפוש אחריה. יצאתי החוצה והבחנתי בחתול היושב בתוך פח האשפה ועוסק ב'ליקוט עצמות' ובאכילת שיירי בשר שנזרקו מהאטליז אל הזבל, לפתע נגלה לנגד עיני איך שהחתול מגביה חפץ נוקשה, ממשמש בו ומריח אותו מכל צדדיו, ואז משליך אותו ושב לנבור בתוך הפח, הסתכלתי היטב וראיתי שהיה זה הטבעת בכבודה ובעצמה. רציתי לזעוק אל החתול, אוי טיפש שכמותך, היה בידך טבעת יקרה אשר בדמי שוויה היית יכול לקנות בשר ערב ומשובח שיספיק לך לכל 'אריכות ימים ושנים', והשלכת אותו כי היה עדיף לך בשר סרוח... אך כך הוא טבעו של חתול, וסיים רבי יענק'לה את דבריו, אכן אנחנו בני אדם שיש בנו דעת, אל נשליך טבעת יהלום עבור בשר סרוח...

אזלא הביאור על פי מה שאמרו חז"ל (ר"ה יז.) 'כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מיכה ז יח) 'נושא עון ועובר על פשע', למי נושא עון למי שעובר על פשע', נמצא שאילו היה שלום בין רשעים היה הקב"ה מוחל להם, אך מאחר שרבה זעקת סדום ועמורה על שנהגו ברשעות זה לזה, ממילא שאר חמיהם כבדו מאוד, ש'כביכול כבד המשא להקב"ה לשאת את העון'.

ובדרך זה יתפרש מה שאמר הקב"ה לקין 'הלוא אם תיטיב שאת' (ד ז) - שאם תיטיב לאחרים אני

עזר כנגדו - ה'עזר' הוא על ידי הקמים עליו 'כנגדו' בפרשתן (ב יח), 'ויאמר ה' אלוקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ביאר הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (וירא ד"ה זעקת) בהקדם מה שנאמר (להלן יח ב) 'זעקת סדום ועמורה כי רבה וחמאתם כי כבדה מאד', וצריך ביאור, א. מהו 'זעקת סדום ועמורה', שלא נתפרש איזו 'זעקה' היתה שם. ב. לכאורה זעקת סדום ועמורה היא היא מה שאמור חמאתם כי כבדה מאד, וא"כ מהו כפל הלשון.

לדידן ייאמר, ליל שב"ק הוא ה'טבעת קידושין', בו מקדש השי"ת את עמו באהבה רבה ובאהבת עולם, וכמו שאומרים בתפילה 'אתה קדשת' (כמבואר במטה משה סי' תנ), הבה נזהר שלא להשליך את הטבעת היקרה, ותחתיה להתעסק בבשר סרוח... בהבלי העולם...

שמא תאמר 'השינה משובחת'... 'שינה בשבת תענוג' (ילקוט ראובני פרשת ואתחנן), אך כבר אמר הגר"א מווילנא זצ"ל (הובא בריש ספר 'דברי אליהו') שדייקו חז"ל בלשונם ואמרו 'שינה בשבת תענוג', להורות שהשינה בשבת תהא כמו הקינוח שאוכלים בסוף הסעודה לענג את הגוף, ואם ירבה במיני מתיקה יבוא להקיא את כל מה שאכל, והכי נמי אל ירבה בשינה... (ועאכ"כ שאין 'עניין' לישון מהשעה תשע בערב ועד...)

הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע נשא משלו לשני ידידים אשר לא מצאה ידם כדי פרנסתם, ונמלכו בדעתם שאין מנוס אלא מלחזר על הפתחים ולבקש מיני מאכל להביא טרף לביתם, בלילה נפגשו והראו זה לזה את ה'שלל' אשר הצליחו לאסוף, אך בעוד שהראשון הצליח בקושי לאסוף שיירי מאכל ולחמים קשים אשר בקושי ניתן להכניסם לפה - השני מילא סלים מלאים בכל טוב בשר ודגים וכל מטעמים, שאל ה'לא-יוצלח' את רעהו, כיצד הצלחת יותר ממני, והרי הסתובבתי במשך שעות ארוכות ולא עלתה בידי, הגידה לי מה 'סוד' הצלחתך... נענה לו חברו, חזרתי על הפתחים רק זמן מועט... אלא שדפקתי על הדלתות בשעה שהבעלי בתים עומדים לאכול סעודתם, בעוד שהשולחנות מלאים כל טוב, ונתנו לי מלוא חפניים מהשפע אשר היה מונח לפנייהם על השולחן, אבל אתה הלכת שלא בזמני הסעודות, בזמן שכבר לא היו השולחנות ערוכים, וממילא לא היה להם להעניק לך אלא משיירי הסעודות...

כעין זה כך הוא גם בהשפעות הניתנים מן השמים לכל המבקש ודורש, שאם כי בוודאי תמיד 'הדלת פתוחה', אך בליל שב"ק הוא שעת הכושר לבוא לבקש 'נדבה' שכן אז מוכנים כל ההשפעות הטובות, ומעניקים ונותנים בעין יפה מאשר 'מונח על השולחן', אכן המבקש רק בימות השבוע הרי כביכול אין השפע מונח אלא נותנים לו רק מה'שיריים'...

מה יעשה האדם 'וחי', אך מסופר על 'סוחר' שעברו על 'עסקיו' עתים וזמנים קשים עד שמטה ידו ועמד בפני פשיטת רגל, מכיוון שכך הזכיר עצמו לברכה אצל הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע, הרה"ק שידע שהלה פותח חנותו בשבת והכיר בו שאם יאמר לו לסגור חנותו בשבתות לא ישמע לו, בתירוץ שביום זה מתרבים הקונים, על כן 'הציע' לו, ברצוני לחתום על 'שותפות' עמך, התסכים לכך... הלה שמח מאוד על הזכיה הגדולה להיות שותף עם הרבי, והסכים, אמר הרה"ק, א"כ הבה נערוך שטר כתוב וחתום בו הנך מקנה לי שביעית מכלל החנות בקנין גמור (בערך כ-15%), וכן עשו, אז אמר לו הרבי, אם אנכי בעלים על שביעית מהחנות, א"כ בדין הנני דורש שתסגור את החנות ביום השביעי.

עפי"ז יש לפרש בלשון הכתוב (שמות כט-י) 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלוקיך', שכך אמר הקב"ה להם לישראל, הרי אני 'שותף' עמכם, ויום השביעי 'שלי' הוא, אם אכן תתנו לי את יום זה להתנהג בו כרצוני, לקדש את כל היום בתורה ותפילה ועבודת ה' - שיהא 'יום קדוש הוא מבואו ועד צאתו', אזי אשפיע עליכם כל מילי דמיטב לשאר ימות השבוע שהם 'שלכם', ותזכו ל'עשית כל מלאכתך'... ועד"ז, אם 'ישקיע' בליל שב"ק שיהיה כולו קודש להשי"ת, יזכה ל'מיניה מתברכין כל יומי שתא'...

באר הפרשה - פרשת בראשית

פשע, וממילא ימחול לו הקב"ה על חטאיו. וכבר אמרו חז"ל (גיטין לו:) 'הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה ושומחין ביסורין' עליהן הכתוב אומר (שופטים ה לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו^י, ופירש המהרש"א (ח"א שם ד"ה הנעלבים, עיי"ש) כי כמו השמש שעליה נאמר (תהלים יז ז) 'ואין נסתר מחמתו' - שממשלת החמה בכל העולם כך יאמר גם לגבי 'אוהביו' אלו הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתם ואינם משיבין ש'אין נסתר מחמתו', 'ר"ל, שנותנת לו התורה מלכות וממשלה, ומכאן ידע, אילו בוחות כבירים יש לו לאחר שחרפו וביזו אותו, וכמה גדולות ונצורות יכול לפעול עתה ב'מלכותו וממשלתו', והחכם עיניו בראשו לנצל זמן אדיר ומסוגל בזה^י בישועות נפלאות בכל דבר שזקוק לזי.

אשא חטאתך ואסלח לך עליה, אלא שאח"כ אמר קין (שם יג) 'גדול עוני מנשוא' - 'מחמת שהרגתי את אחי (הבל) מאין יבוא עזרי לעורר רחמים בשמים לנשוא את עוונתי'. ומעתה יש לפרש מה שנאמר 'ויאמר ה' אלוקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, שכך אמר ה' אלוקים, לא טוב היות האדם לבדו כי אם יחטא במה יתכפר, על כן אעשה לו עזר כנגדו, ומבאר בזה"ל, זה העזר - מה שחברו יהיה כנגדו [ר"ל אעשה לו עזר על ידי שאחד יהיה כנגדו] ויהיה עובר על פשע, ולכן ימחול לו הקב"ה על אשר חטא.

ובל זה ללמד לאדם דעת, שאם פוגעים בו, מצערים או מזיקים אותו וכל כיו"ב, יבין וישכיל שאין זה אלא מאת ה' שרוצה לעזור לו ולזכותו, על כן שלח אותו 'מזיק' בכדי שתהיה לו אפשרות להיות 'עובר על

יז. ומפרש רש"י (שבת פח: ד"ה עושין) 'שמחים ביסורים' - על עליבה הבאה עליהם, ונראה כי דעתו שמה שאמרו שמחים בייסורים שייך להאמור מקודם 'הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתם ואינם משיבין', והוסיפו חז"ל לאמור 'שמחים בייסורים', כלומר שהם שמחים בכל העלבונות שספגו ומקבלים אותם באהבה, כי גדול מעלת קבלת הבזיונות להיות מ'אוהביו כצאת השמש בגבורתו'.

יח. חידוש נפלא של הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פסחים סו: ד"ה כל שכועס) שהנה אמרו שם בגמ' 'כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידין אותו, מנלן מאליאב שנאמר (שמואל א' יז כח) ויחר אף אליאב בדוד' וגו', והנה מבואר בכתוב (שמואל א' טז) שאמר הקב"ה לשמואל הנביא למשווח את אחד מבני ישי למלך, ועל כל אחד מהבנים נאמר 'לא בזה בחר ה'', ואילו לגבי אליאב כתיב (שם ז) 'ויאמר ה' אל שמואל אל תביט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו', ומשמע שעד עתה אהב אותו ופסק עליו גדולה להיות מלך ישראל אך מאס בו מחמת שכעס, והרי שכל הכועס מפסיד את הגדולה שנגזר עליו. והקשה ה'שפת אמת', אם כן מדוע זכה דוד במלוכה שהיתה אמורה להיות לאליאב, 'וצריך לומר, דכן הוא המידה, דזה שכעס עליו שלא כדין יזכה בגדולה המסתלקת ממנו', כלומר שמי שכועסים עליו זוכה לעצמו במה שהיה מוכן למי שכעס עליו.

כז. איתא ב'מאירי' (גיטין לו:) 'הנעלבים ואינם עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה ושומחין ביסורין' עליהן הכתוב אומר (שופטים ה לא) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו^י ומבאר מה המשל והדמיון ל'שמש', כי מצינו בפרשתן שמתחילה נבראו החמה והלבנה בגודל שווה, וכדכתיב (א' טז) 'ויעש אלוקים את שני המאורות הגדולים', עד שקטרגה הלבנה ש'אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד', אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך, וזהו שנאמר (שם) 'את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה', נמצא שהלבנה באה לקטרג בכדי 'להשפיל' ולהקטין את השמש, סוף דבר, החמה נשארה כמות שהיתה והיא 'יוצאת בגבורתה' ואילו הלבנה הפסידה ונתמעטה... ועל דרך זה דימו חז"ל את מי שעולבים בו ומחרפים אותו, אל יפול רוחו בקרבו, אלא ידע שסוף דבר הוא ישאר במעמדו ובצדקתו וכצאת השמש בגבורתו, ואילו אותו מקטרג ומעליב יפסיד כדוגמת הלבנה...

יט. פעם בא שר אחד מאחורי חלונו של הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע והתלוצץ נוראות מהרה"ק ועבודתו בקודש, נענה הרה"ק ואמר הנה כתיב (משלי ג לד) 'אם ללצים הוא יליץ', ויש לבאר כשהם הרשעים מתלוצצים

מאתנו, עי"ז 'הוא' - הקב"ה 'יליץ' - לשון מליצה שהקב"ה ימליץ עלינו טובה (הובא ב'ליקוטי תורה' תנ"ך).

ואפשר להוסיף, כי בדרך כלל אנו מבקשים שהמלאכים ימליצו עלינו טובה כמו שאנו אומרים 'אם יש עליו מלאך מליץ... אמנם, כאשר האדם זקוק להמתקה חזקה, אז יגלגל הקב"ה לפתחו בושה נוראה ואז ממילא הקב"ה בעצמו ימליץ עליו טוב.

וכן כתב המלבי"ם (תהלים סט יג) וז"ל, בעת ששייחו בי יושבי שער, ושותי שכר עושים ממני נגינות להתלוצץ, בעת ההיא 'אני תפלתי לך', כי העת הזאת שהם מתלוצצים עלי היא 'עת רצון', ובעת ההיא תפלתי, 'אלוקים רב חסדך ענני'.

תחילתה גמילות חסדים - עולם חסד יבנה

בפרשתן (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', וברש"י, ולא נאמר ברא ה' (הרומז למידת הרחמים), שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין (וע"כ נאמר 'אלוקים' הרומז למידת הדין), ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (ב ד) 'ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים' (ומקור הדברים הוא בב"ר יב טו). והקשה בספה"ק 'זרע שמשון' (ד"ה במדרש ע"פ נעשה), כי אילו היה אכן הקב"ה בורא את העולם אך ורק במידת הדין, ולא היה משתף עמה מידת הרחמים, היתה הנהגת הבורא להעניש תיכף ומיד את כל מי שנכשל בחטא 'בכל חומר הדין' (שהלא לא היה הקב"ה נוהג כלל ברחמים), וממילא היו שאר כל ברואי עולם מתייראים לחטוא, שהרי היו רואים בעיניהם כיצד הקב"ה מעניש את מי שעובר על רצונו, ו'מאימת הדין' היו כולם עושים באימה וביראה רצון קונם, וא"כ תמוה מאוד מה שאמרו שאין העולם מתקיים במידת הדין, כי אדרבה דייקא מידת הדין היא שמעמידה את העולם לעשות רצונו בלא לחטוא כלל, וכלשונו ואם היו כולם צדיקים למה אינו יכול לעמוד.

ומבאר ה'זרע שמשון', כי כבר אמרו חז"ל (אבות א א) 'על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים', והדרך הישרה שעל ידה נוכל לגמול חסדים היא על ידי שאנו למדים מדרכיו של הקב"ה, וכמו שאמרו (שבת קלג:) 'מה הוא רחום וחנון אף אתה היה חנון ורחום'. עתה בין והתבונן, אילו

היה הקב"ה נוהג רק במידת הדין ממילא היו הכל למדים כביכול מהבורא לנהוג אף הם 'במידת הדין', ולא היה איש גומל חסדים עם רעהו, ולא היה איש המוותר מאומה משלו, ונמצא שהיו כל הבריות 'צדיקים' בעינינו שבין אדם למקום, אך 'רשעים' זה לזה ב'בין אדם לחברו', ואכן עולם כזה אינו ראוי להתקיים^{יב}, כי עמידת העולם וקיומו הוא על ידי גמילות חסדים, על כן שיתף הקב"ה את מידת הרחמים, והוא 'נוהג בחסדו כל דור', למען ידעו הכל ארחות חיים שגם הם צריכים לנהוג במידת הרחמים כלפי הזולת.

ונעתיק את לשונו, ויש לומר, שהרי שנינו 'על שלושה דברים העולם עומד וחד מינייהו גמילות חסדים, ועוד אמרין 'והלכת בדרכיו וכו' וכו' תדבק - מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים', ואם הבורא ב"ה לא היה משתף מידת הרחמים בבריאת העולם לא היה שום אדם גומל חסדים, שהרי אף הקב"ה אינו מתנהג אלא בדין, והיתה קנאה ושנאה ותחרות בין אדם לחברו, והעולם לא היה יכול לעמוד אף על פי שיהיו זהירים בעבירות שבין אדם למקום, ולכן כשראה שאין העולם יכול לעמוד שיתף עמו מידת הרחמים, עכ"ל.

והדברים נוראים עד כמה חפץ הקב"ה שיהיו בריותיו גומלי חסדים זה עם זה^{יג}, עד שכביכול 'הניח' הקב"ה את כבודו, ושיתף מידת הרחמים אף שידע שמחמת כן תחסר מידת היראה בעולם וירבו עושי פשע ורשע, אך הכל היה כדאי בעיניו בכדי שיהיה

כ. עובדא הוה, באחד שבא אל הקודש פנימה אל הרה"ק רבי שלום'קה מזוועהיל זי"ע, ושפך את מר נפשו, אודות חברו היורד לו לחייו, ובתוך דבריו החל לקלל את חברו בכל מיני קללות, נענה אליו הרבי ר' שלום'קה ואמר, אם מחשיב אתה את פייך, שהוא בר יכולת לפעול, ולכן אתה מקלל את חברך, אם כן, תחת הקללות 'ברך תברך את עצמך' בשפע פרנסה ורוב נחת וכל אשר תאוה נפשך, ובזה תצא מצרה לרווחה ומאפילה לאורה, מדוע לקחת את כחך בפה רק לקלל, במקום שתעשה לעצמך רווחים פי כמה וכמה. ועל דרך זה ייאמר בענייננו אנו, כאשר מבזים אותו ושומע חרפתו שבמקום אשר יענה וישיב לו כגמולו עדיף שיברך את עצמו ויירש רוב טובה וברכה בעולם הזה ובעולם הבא.

כא. וכבר ידעת את דברי ה'מדרש' בפרשתן (בר"ר ד ו) למה לא נאמר 'כי טוב' ביום השני לבריאה, אמר רבי חנינא, לפי שבו נבראת המחלוקת (חלוקת מים עליונים ומים תחתונים), שנאמר 'ויהי מבדיל בין מים למים'. אמר רבי טביומי, אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם ולישובו אין בה 'כי טוב'. מחלוקת שהיא לערבובו, על אחת כמה וכמה. ומכאן נלמד, שאפילו המחלוקת שהיא לצורך העולם אינה כי טוב...

כב. ידוע מה שאמרו חז"ל (אסת"ר ז יא) שבני ישראל נמשלו לכוכבים, וביארו בזה שהרי כל בריאת הכוכבים היתה בכדי לפייס את הלבנה, וכדברי רש"י (א טז) 'על ידי שמיטת את הלבנה הרבה צבאיה להפיס דעתה' ולכך נמשלו ישראל, שעיקר תכליתם הוא לפייס את הזולת וליישב דעתו...

באר הפרשה - פרשת בראשית

האדם מטיב לאחרים^ג. כי בלא זה אין קיום לעולם אפילו אם יהיו צדיקים גמורים בדברים שבבין אדם למקום, אלא 'עולם חסד יבנה'^{יד}, שרק מידת החסד הוא קיום ובניין העולם הכללי והעולם הפרטי^ה של כל אחד^ו ואחד^ז.

עוד יש ללמוד עד כמה צריך להיזהר בכבוד חברו, כי הנה נאמר בפרשתו (ג כג-כד) 'וישלחו ה'

ובזה יתפרש מה שמצינו שהקב"ה מחבב את הכוכבים, וכמו שכתב רש"י (שמות א א) על הפסוק 'ואלה שמות בני ישראל' בזה"ל, אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, והרי שבא הכתוב להודיע חבתן של ישראל עד שנמשלו לכוכבים, ומכאן תלמד עד כמה חיבה יש לכוכבים עצמם... וצריך ביאור במה זכו הכוכבים להתחבב כ"כ אצל המקום ב"ה, מה מעלה יש בהם, אלא שהקב"ה אוהב ביותר ומחבב את מי שמפייס דעתו של הזולת...

כג. כתיב בפרשתו (ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים', וברש"י, עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. ביאור נחמד ביאר הגה"ק רבי ישראל סלנטער זי"ע שהכוונה שבנוגע לעצמו יהיה 'מן העליונים' - בזה יחיה כמי שהוא 'מן העליונים' שאינו צריך מאומה, ולאחרים - 'מן התחתונים', שהם צריכים לכל טוב בגשמיות וידאג למלאות חסרונם על צד היותר טוב.

כד. וזה כל האדם - לחזק ולעודד את רעהו בדיבורים טובים, שהרי כך כתיב בפרשתו (ב ז) 'ויהי האדם לנפש חיה', ובתרגום - 'לרוח ממללא'. כלומר שעל שם כוח הדיבור נחשב ויהי לאדם. אמור מעתה למה נעשה כוחו של דיבור, וכי לעצמו הוא נעשה, והרי אין איש המדבר אל עצמו אלא אל רעהו... (כי העיניים משמשים את האדם לראות בעצמו, וכן באזניו 'הוא' שומע, ואילו הדיבור נעשה לדבר אל זולתו... ורק מי שמחזיק עצמו 'פיקח הדור' ידבר ויתיעץ עם עצמו כי אין לו עוד ידיד חכם כמוהו...), אלא וודאי עיקר בריאת האדם ועיקר מהותו הוא עבור השני ובזה כתיב ויהי האדם.

כ"ו. אמר כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, שהרי בכל מקום ה'ימין' חשובה היא, אם כן מדוע ברא הקב"ה 'לבו' של אדם (שהוא עיקר חיותו) בצד שמאל (של הגוף). אלא בע"כ תאמר, שלבו של אדם לא נברא עבור עצמו, אלא עבור חברו - שירגיש את רעהו ואת מחסוריו, ומכיוון שהעומד זה לנגד זה שמאלו של זה כנגד ימינו של זה ע"כ ברא את הלב בשמאלו כדי שימצא לבו לימין חברו... כי זה תכלית ביאתו לעולם...

יש שרמזו שלכן אין מתחילים בבקשת הגשמים - ותן טל ומטר לברכה עד ז' חשוון 'כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת' (שבזמן הבית הוצרכו עולי הרגלים לחזור לביתם אחר החג, והרי קושי הדרך מתגבר מאד בעת הגשמים ע"כ היו ממתנינים בבקשת הגשמים עד שיגיע האחרון שבישראל לביתו שבנהר פרת), וקצת צ"ב וכי עדיין שייכת סיבה זאת לגבי דידן, והרי לדאבון לב חרב הבית ובטלה העליה לרגל... אלא, כי אכן, זאת רצו חז"ל שנזכור לדורות עולם שמעולם הנהיגו להמתין עבור האחרון שבישראל ולאחר הבקשה על הגשמים, והיו מעייניהם נתונים לחשב חשבונו של פלוני - למען ייטב לו בדרכו... כה. כה פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (וירא ד"ה זעקת) מה שאמר הקב"ה לקין 'הלוא אם תיטיב שאת' (ד ז) - שאם תיטיב לאחרים אני אשא חטאתך ואסלח לך עליה...

כו. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשלא מאמר כט) היה אומר, שמיד בתחילת הבריאה אמר הקב"ה על אדם הראשון 'לא טוב היות האדם לבדו' (ב יח), ובאותה שעה הרי היה האדם בגן עדן מקדם, מסובב במלאכי השרת שהיו צולים עבורו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נט:), ונהנה מזיו השכינה, ואף על פי כן אמר הקב"ה, 'לא טוב היותו לבדו, והיינו כי לא היה לו למי להיטיב, וחיים כאלו הינם בגדר 'לא טוב', ורק חיים שיש בהם הטבה לזולת נחשבים לחיים טובים.

ויש להמליץ זאת בהא דאיתא במדרש (בר"ר א י) לבאר מדוע נברא העולם באות ב' ולא באות א' [שהתורה פותחת ב'בראשית'], אלא כי ב' הוא לשון ברכה ואילו א' הוא לשון ארור, ולעניינו יש לומר, כי אין לך קללה וארור כמי שרואה רק את עצמו בלבד, כאילו אין עוד אנשים אחרים בעולם... אלא הוא רואה רק את עצמו... לעומת זאת אין לך ברכה כמי שיודע שיש עוד אנשים בעולם...

כז. כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (שו"ת חו"מ סי' כ) לבני קהילה אחת שעוררו מחלוקת על המרא דאתרא, וזה לשון קדשו 'כשם שקשה עונשם של מידות (משקלות עיי"ש) יותר מעונשם של עריות (ב"ב פה:), כך גדול שכרם של מידות טובות יותר משכרן של אריות בתורה'.

הראשון לאחר שחטא^{יט}, ובשעה שנפרע ממנו עונשו, קל וחומר עד כמה עלינו לחוס ולשמור על כבוד הבריות. שיערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח^ל, וישפע עלינו ממרום שפע רב, רפואות^{לא} וישועות בבריות גופא ונהורא מעליא.

אותו חוצה לעבוד את האדמה^כ, ולאחר שיצא מגן עדן נסגרו השערים בפניו והעמיד הקב"ה את הכרובים לשמור, ועל ידי זה לא היתה הבושה ניכרת כל כך [כי לא אמר להדיא 'צא', אלא לאחר שיצא שוב כבר לא היה בידו לחזור]. ומעתה יש ללמוד קל וחומר בן בנו של קל וחומר, אם הקב"ה חס על כבודו של אדם

כח. הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע היה מדקדק ביותר כאשר רצה לשלח את ה'משמש' מחדרו (ברצותו לדבר ביחידות עם הנכנסים) שלא היה אומר לו לצאת מחדרו, אלא ביקש ממנו בדרכי נועם שיעבור מחדר זה ויכנס לחדר אחר. כן היה בשנת תשי"ב כשביקר באנטווערפן וקהל גדול נהרו לשמוע את דרשותיו החוצבות להבות אש, ובגמר ה'דרשה' כשרצה לשוב לביתו לא היה יכול לעבור מפני 'בית יעקב' שמילאו את השביל ברצותם לחזות בזיו פני הקודש, וצעק המשמש 'צאו החוצה', אולם כאשר שמע הרה"ק מסאטמאר את דבריו תיקן אותו ואמר 'אינו ראוי לומר לעם קודש לצאת החוצה, אלא יכנסו לעזרת נשים'...

כט. הנה כתיב בפרשתן (טו א) 'ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים', ופירש רש"י, על ידי שמיעט את הלבנה (לאחר שקטרגה שאין שני מלכים משתמשים בכתר אחד) הרבה צבאיה להפיס דעתה. והנה 'בדין' מיעט הקב"ה את הלבנה ואעפ"כ רצה להפיס דעתה, וללמדנו יסוד גדול, שגם כשנצרך להעמיד את השני 'על מקומו' - 'לגעור' בו או להענישו, מ"מ עדיין צריך לפייסו וליישב דעתו...

ואם בענייני 'תוכחה' עסקינן הרי מצווה עלינו להביא מה שכתב ב'תולדות יצחק' (זקנו של ה'בית יוסף') על הכתוב בפרשתן (ב כא) 'ויפל ה' אלוקים תרדמה', רמז שיעשה האדם עצמו נרדם בביתו ולא יהיה קפדן עם אשתו ובני ביתו. ודבר שפתיים אך למותר...

ל. הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע מביא משם זקנו הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע כי בשבת זו שורה כביכול שמחה גדולה בשמים ממעל, כדוגמת האב השש ושמח בשעה שהוא מוליך את בנו לראשונה לבית תלמודו. כך נמי בראשית שנה, אבינו שבשמים שש ושמח בראותו את בניו אהוביו מתחילים את התורה מ'בראשית', וממילא בידינו לפעול בו גדולות ונצורות...

הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע היה אומר, הנה סגולה ידועה היא לפתוח את ארון הקודש ולהוציא את הס"ת ל'קריאת התורה', ואותה שעה היא שעת רחמים ועת רצון, והנה כתב הרא"ש (הל' ס"ת סי' א) שבימינו קיום מצות כתיבת ספר תורה הוא בכתיבת חומשים ומשנה וגמרא ומפרשיה 'כי מצות כתיבת ס"ת הוא ללמוד בה וכו' וע"י הגמרא והפירושים ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שהאדם מצווה לכותבם' (עיי' שו"ע יו"ד סי' ע"ר ס"ב ובנו"כ), ולפי זה נמצא כי 'פתיחת הארון להוציא ספר תורה' היינו בשעה שאדם מוציא את הגמרא (ושאר ספרי קודש) מארון הספרים כדי ללמוד בה... ואין לך עת רצון גדולה מזו, ועל אחת כמה וכמה ש'פתיחת' התורה בבראשית, ובכלל זה פתיחת הזמן בהיכלי הישיבות הק' והכוללים היא 'רעוא דרעוין'... כי אין סגולה כתורה.

לא. וכמו שאמרו צדיקים (הרה"ק ר"ז מסטריקוב זי"ע, וכן הובא בשש"ק שבתות), כי תיבת 'ברא' מתפרשת בג' אופנים. א. הוא מלשון בריאות, ב. מלשון 'בר' (בנים), ג. מלשון 'בר' ותבן, וכלומר, ראשית דבר - שיהיו כל בני ישראל בריאים ושלימים בגופם נפשם ומאדם, ויזכו לבנים, והם ילכו בדרכי תורה ויראת שמים, ולפרנסה בהרחבה ושפע רב.

ישקו העדרים

בזעת אפך תאכל לחם (ג יט)

כה אמר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל, שהמרבה ב'השתדלות יתירה' דומה לסוחר שכבר פרע את חובו לממונים מטעם השלטון על המס, והוא רודף אחריהם שברצונו לשלם להם עוד ועוד מיסים, היש לך שוטה גדול מזה...

ואכן, כאשר יחיה באמונה זאת, לא ייצר לו אם יבוא מאן דהוא להשיג גבול, שהרי **את הנקצב לו לא יוכל איש לקחת מעמו ולהחסירו**, מעתה, מה איכפת לו שהלה יקל מעליו את עבודתו הקשה בהשתדלותו. אחד מחסידי הרה"ק רבי צבי מליסקא זי"ע התאונן בפניו על חברו שפתח בסמוך אליו בית מסחר כשלו, והריהו מסיג גבול פרנסתו, ענהו הרה"ק מעשה היה בבעה"ב אשר לו היה תרנגול יחיד ומיוחד, והיה הלה מספק כל צרכו במאכל ומדור - לא חסר התרנגול מאומה. ויהי היום, הכניס בעה"ב תרנגול נוסף, מיד איבד זה הראשון עשתונותיו, והחל להשתולל בחמת זעם, מרט את נוצותיו של התרנגול החדש, וכל זה כי חשש שהלה יגזול מעמו מזונו, אך האמת, כי אינו אלא שוטה גמור, וכל ה'ריתחא' שלו אך לריק הוא, **מדוע לא יבין שאם הכניסו עוד תרנגול - וודאי שמהיום גם יוסיפו להכניס כדי מאכל ומשתה של שני תרנגולים, כי יש לבעליו די והותר עבור שנים כמו עבור אחד**. ובזה סיים הרה"ק את דבריו, כל טענותיך כדברי התרנגול הנ"ל, כי יושב בשמים ישחק. שהוא הזן ומפרנס לכל, וכי אין לו די והותר לשלוח פרנסה בהרחבה לך ולחברך.

כע"ז ענה הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע לבעל 'חנות' שבכה לפניו על 'מסיג הגבול' חדש שפתח בסמיכות אליו חנות כמותו, וכה ענהו, האם ראית פעם הנהגתו של 'סוס' בשעה שבעליו מוליכו אל הנהר להרוות צמאונו, כשהוא מכופף עצמו אל המים לשתות מהם נשקפת בבואתו בתוך המים הצלולים, ונדמה לו כי הנה הגיע סוס אחר הרוצה לגזול את המים לעצמו... מה עושה ה'סוס', הרי הוא רוקע ברגליו בתוך המים ובזה הוא מדמה בדעתו שהינו בועט ב'סוס' השני ומסלקו מעליו, ובאמת, מרוב רקיעותיו עולה עפר שבקרקעית הנהר ומתערבב במים והם נהיים עכורים, ושוב אינו רואה את ה'סוס'... והוא בטוח שהצליח במלחמתו ובגבורת הסוס סילק את יריבו... אמנם אילו היה לו מח בקדקודו היה יודע שיש די מים בשבילו ואף בשביל אחרים, ולא היה משתולל ואז היה שותה מים צלולים זכים ונקיים, ועתה בגלל קוצר שכלו שתה מים עכורים מלאים בעפר ובצרורות. המשיך הרה"ק ואמר, אל תהיה כסוס כפרד אין הבין, התחזק באמונה בבורא כל העולמים שהוא המפרנס מביצי כינים ועד קרני ראמים, ויש לו די והותר בשבילך ואף בשביל אותו המסיג גבול...

אחד מחסידי הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע קבל בפניו על צרה שנחתה לפתחו, כי בא יהודי אחר ופתח בסמוך לו בית מסחר כשלו, והוא מרגיש שהלה גוזל

ישקו העדרים

מעמו 'קונים'. פתח ה'בית אברהם' וסיפר לו עובדא דהוה עם חותנו של הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע רבי דוד זעלצער זצ"ל, שנקרא כך על שם שהיה ברשותו מפעל לייצור מלח (זאלץ) ומכירתו. יומא חדא הבחין רבי דוד שיהודי נוסף פתח סמוך אליו עוד מפעל למכירת מלח, תיכף נסע ר' דוד אל רבו הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע וזעק בפניו, מורי ורבי, עתה ידעתי כי אמונתי פגומה - מכיוון שהנני מרגיש רגשי צער ממשיג גבולי, ואם כן למה לי חיים. פתח הרה"ק ושוחח עמו בדברי אמונה וביטחון, והאריך עמו בדברים עד שנתחזקה אצלו האמונה ש'אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלא נימא' (יומא לח:) ופסק מלהיות מיצר על היהודי הלז, בידעו שאי אפשר לאיש להשיג גבול רעהו.

כעבור תקופה חזר רבי דוד אל הרה"ק ושב ובכה לפניו כי עדיין אין אמונתו שלימה, כי כאשר הוא רואה קונים הנכנסים לקנות מלח בחנותו של רעהו אין לבו מתמלא שמחה כאותה שמחה שיש לו בשעה שהוא רואה את הקונים נכנסים אל מוכרי הדגים, או לבית הסנדלר והרצען, ואם אין לו אמונה למה לו חיים. שוב חזר הרה"ק והפיח בקרבו להב האמונה הטהורה, עד שכבר הרגיש כי מעתה שמח ישמח בראותו את היהודי מרוויח ממכירת מלח. ובזה גמר הבית אברהם את דבריו, שאלו האברך נו... כאומר, ומה היה שכרו של רבי דוד על אמונתו. נענה הבית אברהם ואמר, וכי להגיע למדרגה זו - לשמוח בשעה שהמשיג גבול מרוויח אינו מתנה טובה... ועוד, וכי קטנה היא בעיניך שזכה להיות חותן המלך - חותנו של הרה"ק היסוד העבודה זי"ע.

שמעתי מבנו של הרה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל, שהנה אביו ר' זלמן הקים בעשר אצבעותיו מפעל בו אפו חלות ומיני מזונות ומכרם לצורך פרנסתו ונקראת בשם 'מאפיית בריזל' הנודעת בעייה"ק ירושלים, באותם הימים היה מפעלו של ר' זלמן יחיד ומיוחד, עד שבאחד הימים 'בגד' בו אחד מעובדיו, פסק מלעבוד אצל 'בריזל' ופתח מאפייה לעצמו, מה עשה ר' זלמן, לא כעס ולא רגז, לא קצף ולא תבע אותו, אדרבה, עלה לבקרו בביתו, ונתן לו עצות מתוך נסיונו הרב, כיצד ישיב את 'סחורתו' עד שִׁיָּצָא שמו כאמן מומחה ויגדלו רווחיו. באותה שעה כבר לא יכלו בני משפחתו להתאפק, ובאו אל אביהם וטענו בפניו, אילו היינו רואים שהנך 'רק' נמנע מלמחות בפניו על 'חוצפתו' ועל 'גנבתו'... החרשנו, כי זאת נבין שאין רצון אבינו לקחת חלק במחלוקת, ולא לעמוד ב'דין תורה' לפני הדיינים, אבל, מדוע הינך עוזר לו ומסייע בידו בנתינת עצות להגדיל ולשכלל את מאפייתו ה'מסגת גבולך'. השיב להם ר"ז, הרי הכסף שנקצב עבורי בר"ה יגיע בכל מקרה, והוא אינו מפסיד לי כלום, אלא מאי, שהלה מקל מעלי מטורח העבודה שלא אצטרך להתעסק עם קונים הרבה... וכי אין מגיע לו שאסייע לו אחר שהוא עוזר לי... וכי אתנהג כ'כפוי טובה' ח"ו... מעתה אין תימה כיצד לא משה השמחה מפניו של אותו חסיד ותמיד היה מתהלך ב'שמייכעל' (בת שחוק), כי האמונה בהקב"ה נוסכת באדם שלווה ושמחה עד אין קץ!